

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

OSVOJENÍ

přijetí cizího dítěte za vlastní

statusová změna

© Zdeňka Králíčková, 2009

POJEM A ÚČEL

- INSTITUT NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE,
n á h r a d n í v pravém slova smyslu
- přijetí c i z í h o dítěte za vlastní za účelem vzniku
n o v é r o d i n y pro nezl. d í t ě
- *adoptioe natura imitatur*
- s t a t u s o v á změna,
o které rozhoduje pouze s o u d,
a t o n a n á v r h

PRAMENY

■ VNITROSTÁTNÍ

- LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD
(č. 2/1993 Sb.)
- ZOR (z. č. 94/1963 Sb.)
- ZSPOD
(z. č. 359/1999 Sb.)
- OSŘ (z. č. 99/1963 Sb.)
- ZPMS (z. č. 97/1963 Sb.)

■ MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY

- ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD
(č. 209/1992 Sb., čl. 8)
- ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE (č. 104/1991 Sb.)
- ÚMLUVA O OCHRANĚ DĚTÍ A SPOLUPRÁCI PŘI MEZIN.OSVOJENÍ
(č. 43/2000 Sb. m. s.)
- EVROPSKÁ ÚMLUVA O OSVOJENÍ DĚTÍ
(1967 - č. 132/2000 Sb. m. s.)
(revize 2008 – www.coe.int)
- EVROPSKÁ ÚMLUVA O VÝKONU PRÁV DĚTÍ
(č. 54/2001 Sb. m. s.)

JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

k článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod
„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, ...“

■ case Keegan versus Irsko (1994)

matka dala souhlas k osvojení dítěte proti vůli putativního otce

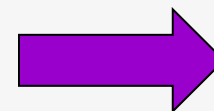
„rodina“ není jen svazek založený manželstvím, ale i svazek *de facto* spolužijících osob majících rodinná pouta - dítě je *is po iure* součástí rodinné jednotky (unit), a to od narození

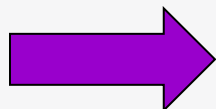
■ došlo k porušení článku 8

srov. § 54 odst. 1 ZOR

srov. § 70a ZOR

jako „důsledky“ faktického vlivu ESLP

■ **case Fretté v. Francie (2002)**

- svobodný muž homosex. orientace nebyl úspěšný ve věci zprostředkování adopce

- „*difficulties with practical consequences of child's arrival*“

- zájem dítěte
- proporcionalita

- nedošlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8

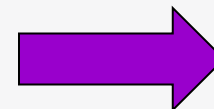
■ **case E. B. v. Francie (2008)**

- svobodná žena (učitelka) žijící *de facto* s jinou ženou, nebyla úspěšná ve věci indiv. adopce

- role matky i otce v 1 osobě, která ale má osobní kvality a schopnosti dítě vychovávat
- zájem dítěte
- proporcionalita

- došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8,

- Úmluva je „*living instrument*“

JUDIKATURA ÚSTAVNÍHO SOUDU

- nálezn č. 295/1996 Sb. ve věci „diskriminace“ zletilých dětí

LITERATURA

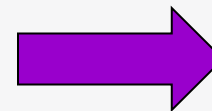
- *Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vyd. Brno: MU, 2006.*
- *Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.*
- *Králíčková, Z.: Kauza tzv. právně volné dítě. Právní rozhledy, 2004, č. 2.*
- *Králíčková, Z.: Anonymit osvojení v. právo dítěte znát svůj původ. Právní rozhledy, 2009, č. 5.*
- *Hrušáková, M., Králíčková, Z.: Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita? Právní rozhledy, 2005, č. 2.*
- *Zuklínová, M.: Několik poznámek k právním otázkám tzv. baby-schránek. Právní rozhledy, 2005, č. 7.*

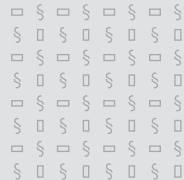
DRUHY OSVOJENÍ

- JEN ÚPLNÉ (viz § 63 ZOR)
- JEN PRO NEZLETILÉ DĚTI (§ 65 odst. 2 ZOR)
- PROSTÉ (1. TYPU, ZRUŠITELNÉ) A NEZRUŠITELNÉ
- TZV. PŘÍMÉ A ZPROSTŘEDKOVANÉ STÁTEM
- INDIVIDUÁLNÍ A SPOLEČNÉ *POUZE* MANŽELY
- TZV. NEPRAVÉ (manželem rodiče dítěte)

- VNITROSTÁTNÍ A DO CIZINY A Z CIZINY

LN: 14. 12. 2007

Nizozemský diplomat vrátil adoptovanou dceru

Manželé **šest let** vychovávali jihokorejskou holčičku. Nyní ji znovu nabídli k adopci.

KATEŘINA HŮLKOVÁ

HONGKONG/PRAHA Nizozemce v minulém týdnu pobouřil případ vysoce postaveného diplomata a jeho manželky. Pár před sedmi lety v Jižní Koreji adoptoval čtyřměsíční děvčátko jménem Jade. Nizozemská média v minulých dnech přišla se zprávou, že loni nabídli svou adoptovanou dceru znovu k adopci. „Vyhodili ji jako odpadky,“ napsal ve středu nejčtenější nizozemský deník De Telegraaf.

Dnes pětapadesátiletý Raymond Poeteray působí v nizozemské diplomacii už 20 let. Když byl v roce 2000 na misi v jihokorejském Soulu, rozhodli se s manželkou Metou adoptovat korejskou holčičku, protože se domnívali, že nemohou mít vlastní děti. Podle deníku The China Post se pak přestěhovali do indonéské Jakarty, poté do Hongkongu. Od té doby se jim ale narodily dvě děti a Poeterayovi se loni rozhodli šestiletou Jade „vrátit“ úřadům v Hongkongu. Své rozhodnutí zdůvodnili tím, že si prý na jejich rodinu nezvykla.

„Je to obrovské trauma pro všechny zúčastněné,“ komentoval údajně situaci sám Poeteray. Podle jednoho z úředníků, který si nepřál být jmenován, měli jako hlavní důvod udat to, že Jade v novém domově nepřivykla jejich kultuře a zejména jídlu.

„Je to bizarní,“ řekl deníku The China Post profesor Law

Adoptovaná Jade

Foto archiv LN

Chi-kwong z Hongkongské univerzity. „To dítě přece vychovávali. Adoptovali ji jako kojence, a jsou tedy zodpovědní za utváření jejího smýšlení. Jak může někdo říct, že dítě nepřivyklo kultuře, ve které vyrůstalo? To je směšné.“

Jade nyní žije u náhradních rodičů a chodí do školy v Hongkongu. Místní komunita Jihokorejců se pro ni snaží najít novou adoptivní rodinu. Případ komplikuje skutečnost, že holčička nemá ani nizozemské občanství, ani trvalé bydliště v Hongkongu, kde žije už tři roky, vlastní jen jihokorejský pas. Mluví ale pouze anglicky a kantonštinou – čínským dialektem, který je v Hongkongu úředním jazykem. „Několik rodin se už nabídlo, že si holčičku adoptují nebo se o ni postarají,“ řekl deníku The China Post Mark Choi, mluvčí Asociace Korejců žijících v Hongkongu.

PŘEDPOKLADY PRO OSVOJENÍ

- A) CHYBĚJÍCÍ NEBO NEFUNGUJÍCÍ PŘIROZENÁ RODINA DÍTĚTE
- B) OSVOJITELNÉ DÍTĚ
- C) SOUHLAS RODIČŮ DÍTĚTE, resp. nezájem o dítě
- D) SOUHLAS DÍTĚTE S OSVOJENÍM
- E) ZÁJEM DÍTĚTE
- F) EXISTENCE VHODNÝCH ZÁJEMCŮ
- G) ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSVOJENÍ STÁTEM
- H) PŘEDOPČNÍ PÉČE
- CH) NÁVRH A SOUDNÍ ŘÍZENÍ

ad B) OSVOJITELNÉ DÍTĚ (chybně: právně volné dítě)

- **FAKTICKÝ SIROTEK**
 - dítě osiřelé, odložené nebo nalezené
- **SOCIÁLNÍ SIROTEK**
 - dítě, jehož rodiče dali k osvojení souhlas
 - dítě, jehož matka požádala o utajení své totožnosti v souvislosti s porodem
 - dítě, jehož rodiče o dítě nejeví zájem
 - dítě, jehož rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, resp. nemají způsobilost k právním úkonům, tj. nejsou zákonnými zástupci dítěte, *s výjimkou rodičů nezletilých*

Pouze pro nezrušitelné osvojení musí být dítě starší 1 roku!

ad C) SOUHLAS RODIČŮ DÍTĚTE K OSVOJENÍ

- **PŘÍMÝ** (konkrétní) - § 67 ZOR
 - osobní a nezastupitelný
 - výslovný, určitý a srozumitelný
 - svobodný a vážný
 - bezvýhradný a bezpodmínečný
 - poučený
 - učiněný v soudním řízení o osvojení, tedy ústní
 - až po 3 měsících věku dítěte
- odvolatelný do PM rozsudku
- **BLANKETOVÝ** (bez znalosti osvojitelů) - 68a ZOR
 - osobní a nezastupitelný
 - výslovný, určitý a srozumitelný
 - svobodný a vážný
 - bezvýhradný a bezpodmínečný
 - poučený
 - písemný (soud, OSPOD)
 - nejdříve po 6 týdnech věku dítěte
- odvolatelný do umístění dítěte do preadopční péče (sic!)

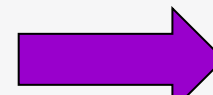
POROD S UTAJENÍM TOTOŽNOSTI MATKY

**zákon č. 422/2004 Sb. změnil
zákony:**

- o matrikách, jménu a příjmení
- péči o zdraví lidu
- veř. zdrav. pojištění
- nikoli § 50a ZOR

důsledky:

- svobodná, zletilá žena s trvalým pobytem na území ČR může písemně požádat o utajení své totožnosti
- status: matkou dítěte je žena, která dítě porodí (viz § 50a ZOR)
- matriční zápis: není uvedena totožnost matky
- údaje o totožnosti matky jsou zapečetěny v obálce

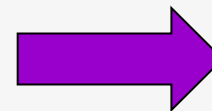
OTÁZKY

- kdy, kým a kde může být obálka otevřena?
- může se matka domáhat dítěte do své péče? kdy nejpozději?
- může se matka domáhat zápisu do matriky?
- jaká jsou práva biologického otce?
- je dítě ihned osvojitelné?
- kdo je zákonným zástupcem dítěte?
- kdo určí jméno a příjmení dítěte?
- může se dítě domáhat určení rodičovství?

„BABY-BOXY“

- otvor ve dveřích nebo ve zdi zařízení
- účel: vytvořit veřejnosti přístupné místo se zdravotnickými parametry, do kterého by bylo možné dítě odložit a následně jej umístit do péče lékařů a zachránit tak jeho život
- vedlejší cíl: zajistit anonymitu matky a její beztrestnost
- zřízení a provoz: charitativní organizace, nemocnice a porodnice

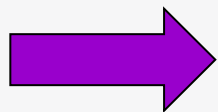
QUESTA PI PER QUATTRO SECOLI
 FINO AL 1875
 LA RUOTA DEGLI INNOCENTI
 SEGRETO RIFUGIO DI PALERMO E DI COLLE
 ALLE QUALI PERSEI E' SOTTORRE
 QUELLA PARTA CHE NOS SEPERA DALLA

130 N
 14

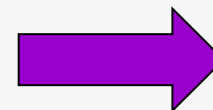
QUESTA FU PER QUATTRO SECOLI
FINO AL 1875

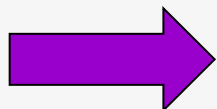
LA RUOTA DEGLI INNOCENTI
SEGRETO RIFUGIO DI MISERIE E DI COLP
ALLE QUALI PERPETUA SOCCORRE
QUELLA CARITÀ CHE NON SERRA PORTE

Schránky pro odložené děti faktický stav v Česku

- Nadační fond pro odložené děti STATIM (2004)
- Účel:
„Zřizování a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím spojených. Poskytování pomoci odloženým a opuštěným dětem.“

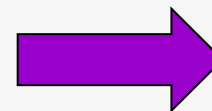
- aktuální stav viz www.statim.cz ze dne 10. 11. 2009
30

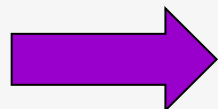

Schránky pro odložené děti právní stav v Česku

- sociálně-právní ochrana dětí je věc státu - věc veřejnoprávní
- je zakázáno vše, co není výslovně dovoleno - čl. 2 odst. 2 Listiny
- § 1 ZSPOD - vymezení účelu a cíle ZSPOD - ochrana práva dítěte na příznivý vývoj
- § 4 ZSPOD - taxativní výčet subjektů vykonávajících soc. právní ochranu dětí
- zřizovatel a provozovatel schránek by musel být osobou pověřenou sociálně-právní ochranou dětí dle § 4 odst. 2 písm. d (§ 48 odst. 2 a 3 !)

OTÁZKY

- je dítě z baby-boxu nalezené?
- může se matka domáhat zápisu do matriky?
- kdo je zákonným zástupcem dítěte?
- kdo určí jméno a příjmení dítěte?
- může se matka domáhat dítěte do své péče? kdy nejpozději?
- co když je matka sama nezletilá?
- jaká jsou práva biologického otce?
- může se dítě domáhat určení rodičovství?
- je dítě bezprostředně po odložení osvojitelné?
- jak pomoci dítěti těžce postiženému?

NEZÁJEM RODIČE O DÍTĚ

■ KVALIFIKOVANÝ NEZÁJEM (§ 68 odst. 1 písm. a/ ZOR)

- 6 měsíců
- kdykoli
- minulost,
současnost,
budoucnost

■ ŽÁDNÝ ZÁJEM (§ 68 odst. 1 písm. b/ ZOR)

- 2 měsíce
- po porodu
- minulost

tzv. INCIDENČNÍ ŘÍZENÍ

§ 68 odst. 3 ZOR:

posuzování nezájmu o dítě **před soudem** na návrh

- a) OSPOD jako opatrovníka
- b) rodiče

§ 180a - 180b o. s. ř.:

„Řízení o určení,

zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení jeho dítěte“

■ význam: a) dítě je osvojitelné

b) lze zahájit zprostředkování osvojení

PRÁVA PRAVDĚPODOBŇÉHO OTCE

- § 54 odst. 1 ZOR
právo žalovat na určení otcovství podle III. domněnky otcovství
- § 70a ZOR
dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí ve věci otcovství, zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci

ad D) SOUHLAS DÍTĚTE S OSVOJENÍM

■ S VLASTNÍM

§ 67 odst. 1 druhá věta ZOR:

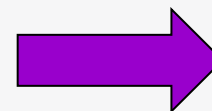
„... je-li dítě schopno posoudit dosah osvojení, ledaže by byl zmařen účel osvojení“

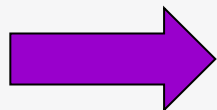
čl. 12 Úmluvy:
participační práva

■ SVÉHO DÍTĚTE

§ 67 odst. 2 ZOR

- pouze v soudním řízení
 - přímý souhlas
 - nikoli blanketový souhlas
 - nikoli utajený porod
-
- nutnost zkoumání nezájmu v incidenčním řízení (§ 68 odst. 2 ZOR)

ad E) ZÁJEM DÍTĚTE - PRÁVA DÍTĚTE

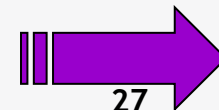
- Úmluva o právech dítěte (č. 104/1991 Sb.):
 - MAGNA CHARTA PRÁV DĚTÍ
 - ucelený katalog práv dětí
 - ochrana přirozené rodiny (preambule)
 - respektování rodinných svazků (čl. 8)
 - oddělení dítěte od rodičů jen v zájmu dítěte (čl. 9: zneužívání, zanedbávání)
 - všestranná pomoc rodině ze strany státu (čl. 20)
 - náhradní péče - důraz na kontinuitu ve výchově dítěte
 - zájem dítěte je přední hledisko při jakékoli činnosti ve věci dítěte (čl. 3 odst. 1)
 - participační práva dítěte (čl. 12)
 - právo na názor
 - právo na jeho vyjadřování (přímo nebo prostřednictvím jiné osoby)
 - právo na respektování

ad F) EXISTENCE VHODNÝCH ZÁJEMCŮ O OSVOJENÍ

ZOR:

- „fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte...“ (§ 64 odst. 1 ZOR) - bezúhonnost
- způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (§ 64 odst. 2 ZOR)
- společně jen manželé (§ 66 ZOR)
- manžel rodiče dítěte
- jeden z manželů (se souhlasem druhého, výjimky)
- osamělá osoba (výjimečné u nezrušitelného osvojení)
- přiměřený věkový rozdíl (§ 65 odst. 1 ZOR)
- překážka příbuzenství
- zdravotní stav (§ 70 ZOR)

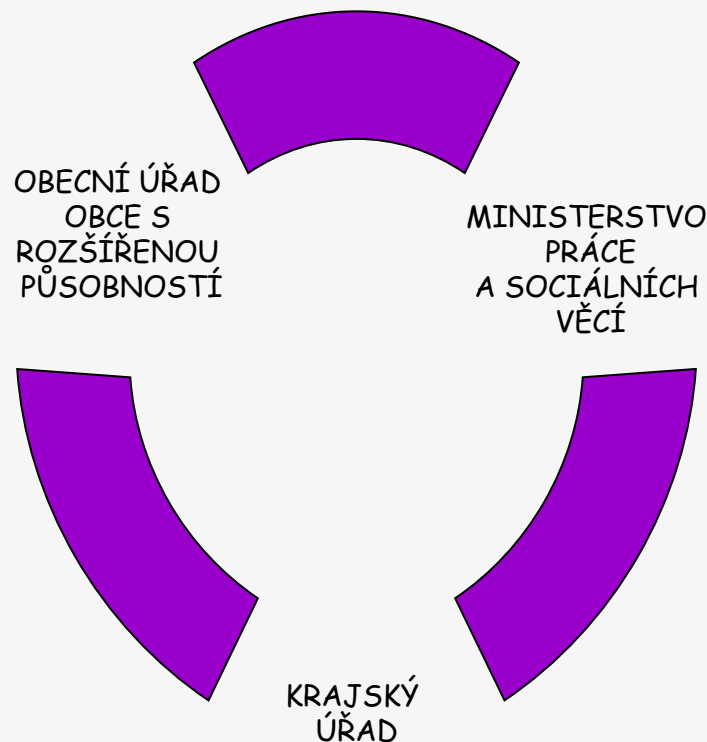
ZSPOD: odborné posuzování (§ 27)

- nejen touha po dítěti, ale i
- motivace
- vlastnosti a osobní dispozice (dušení, fyzické, smyslové)
- zájem vytvořit stabilní a harmonický domov
- ochota zúčastnit se přípravy k přijetí dítěte do rodiny
- zajišťuje OSPOD - profesionální
- cíl: řešení krizové situace dítěte poznamenaného tím, že je nechtěné, opuštěné, týrané, zanedbávané, deprivované
- MPSV: metodické doporučení k realizaci přípravy

ad G) ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSPOD (orgány soc. právní ochrany dětí)

- upravuje ZSPOD (§§ 19a-27)
- vyhledávání dětí
- vyhledávání zájemců
- vytváření spisové dokumentace
- kraj: evidence
- odborné posuzování
- příprava
- nalezení vhodného „páru“
- právo na seznámení
- právo na preadopční péči

nový § 19a odst. 2 ZSPOD

- zprostředkování osvojení **nesmí** provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány soc. právní ochrany uvedené § 4 odst. 1 ZSPOD, tedy:
 - Krajské úřady
 - Obecní úřady obcí s rozšířenou působností
 - Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)
 - Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

TZV. PŘÍMÉ OSVOJENÍ

- NEZPROSTŘEDKOVANÉ STÁTEM
- RODIČE A ZÁJEMCI O OSVOJENÍ SE ZNAJÍ
- novinky proti obchodování s dětmi:
 - § 10a odst. 1 ZSPOD: povinnost zdravot. zařízení hlásit opuštění dítěte matkou
 - § 10a odst. 2 ZSPOD: povinnost cizí osoby hlásit převzetí dítěte od rodičů
 - § 16a odst. 1 ZSPOD: povinnost OSPOD zvážit opatření k ochraně dítěte a pomoci tzv. legalizovat vztah

ad H) PREADOPČNÍ PÉČE

§ 69 ZOR

- ÚČEL: navázání vztahu jako rodiče a děti
- OBLIGATORNÍ
- NEJMÉNĚ 3 MĚSÍCE
- NA VLASTNÍ NÁKLAD
- ROZHODUJE: OSPOD n. SOUD
- FAKTICKY RODIČE
(povinné oznámení OSPOD, viz nový § 10a ZSPOD)

ad CH) NÁVRH A SOUDNÍ ŘÍZENÍ

- Návrh zájemců o osvojení (§ 63 ZOR)
- Soud je návrhem vázán
- Řízení: § 181 - 185 o. s. ř.

- Účastníci:
 - rodiče, kteří udělují souhlas (příp. poručník)
s výjimkami:
 - nejsou zákonnými zástupci
(viz § 31 ZOR, § 44 odst. 3,4 ZOR)
 - dali blanketový souhlas (§ 68a ZOR)
 - soud rozhodl o nezájmu (§ 68 odst. 3 ZOR)
 - dítě
 - zájemci o osvojení, příp. zájemce a jeho manžel

- Nutný zásadně výslech účastníků - osobně
- Rozsudek o osvojení: konstitutivní, statusový

DŮSLEDKY OSVOJENÍ

ZOR: zejména §§ 72, 63 a další

- zanikají vazby na přirozenou rodinu (výjimka pro osvojení manžela matky)
- vznikají vazby na osvojitelskou rodinu fikce vztahu rodiče a děti a ostatní příbuzní
- *ex lege* dochází ke změně příjmení dítěte
- zápis nových skutečností do matriky - knihy narození nový rodný list
- statusová změna významná pro celý právní řád

zákon č. 40/1992 Sb. (o nabývání st. občanství)

- dítě nabývá státní občanství ČR

zákon č. 301/2000 Sb. (o matrikách, jménu a příjmení)

- osvojitelé mohou dítěti *zvolit* nové, resp. druhé jméno

ZRUŠENÍ OSVOJENÍ

§ 72 ZOR

- ZE ZÁVAŽNÝCH DŮVODŮ
- NA NÁVRH OSVOJENCE NEBO OSVOJITELŮ
- ROZHODUJE SOUD

DŮSLEDEK:

- DÍTĚ SE „PRÁVNĚ“ VRACÍ DO PŮVODNÍ RODINY
- NOVÝ ZÁPIS DO MATRIKY, NOVÝ RODINÝ LIST
- MĚNÍ SE PŘÍJMENÍ DÍTĚTE
- JE-LI DÍTĚ NEZLETILÉ, JE NUTNÉ ZKOUMAT MOŽNOST „FAKTICKÉHO“ NÁVRÁTU DÍTĚTE K RODIČŮM

DŮSLEDKY NEZRUŠITELNÉHO OSVOJENÍ

- **OSVOJITELÉ JSOU ZAPSÁNI DO KNIHY NAROZENÍ A RODNÉHO LISTU DÍTĚTE JAKO RODIČE**
- **OSVOJENÍ NELZE ZRUŠIT**
- **JE MOŽNÁ READOPCE (§ 76 ZOR)**

Anonymita osvojení?

- mýtus ano či ne?
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení:
 - zletilé dítě a osvojitelé mají právo nahlížet do matriky, včetně sbírky listin